

Тернопільський національний економічний університет, доцент кафедри фінансів
ДИСПРОПОРЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Сталий розвиток держави не може розглядатися у відриві від економічної і соціальної стабільності її регіонів. Успішне здійснення соціально-економічних перетворень в Україні значною мірою залежить від раціонального поєднання загальнодержавних інтересів з інтересами та особливостями регіонів, ефективним використанням їхнього природно-ресурсного, трудового, науково-технічного та виробничого потенціалів.

Найбільш небезпечним серед численних факторів сталого розвитку економіки держави є регіональні диспропорції, наростання поляризації між регіонами за рівнями соціального розвитку і потужністю економічного потенціалу. Подальше поглиблення диспропорційності в розвитку регіонів здатні перетворитись в різного роду загрози для економічної безпеки держави, стійкого розвитку її економіки. До того ж, питання подолання розбалансування в соціально-економічному розвитку регіонів сьогодні розглядається у контексті євроінтеграційного курсу України, а отже інтегрування нашої країни в європейські структури потребує вироблення і реалізації такої моделі взаємовідносин з регіонами і управління ними, яка б відповідала принципам регіональної політики Європейського Союзу. Це підвищує вимоги до конкурентоспроможності регіонів в умовах відкритої економіки та висуває нові стандарти щодо регіонального управління [1].

Зменшення розбіжності у рівнях соціально-економічного розвитку окремих регіонів, пом'якшення наявних диспропорцій, а також необхідність санації депресивних територій, належать до ключових завдань регіональної політики держави. У зв'язку з цим, постає питання про необхідність розроблення й використання чіткої системи відповідних індикаторів, які дозволяли б здійснювати об'єктивну оцінку стану соціально-економічного розвитку регіонів та реалізації поставлених завдань.

Нерівномірність розвитку є типовою рисою будь-якої національної економіки, що обумовлена низкою об'єктивних та суб'єктивних факторів. У реальному житті вона проявляється у вигляді кількісних розбіжностей показників, що характеризують тенденції соціально-економічного розвитку окремих регіонів.

Характерним показником, який відображає реальне соціально-економічне становище в Україні є демографічний. На 1 січня 2011 р. в Україні проживало 45778,5 тис. осіб. Упродовж 2010 р. чисельність населення зменшилася на 184,4 тис. осіб, або на 4,0 особи в розрахунку на 1000 жителів. Чисельність населення зменшилася виключно за рахунок природного скорочення (200,5 тис. осіб), водночас зафіксовано міграційний приріст

населення (16,1 тис. осіб). Порівняно з 2009 р. обсяг природного скорочення збільшився на 6,3 тис. осіб, або з 4,2 до 4,4 особи в розрахунку на 1000 мешканців. Народжуваність у 2010 р. зменшилася порівняно з 2009р. з 11,1 до 10,8 народжених у розрахунку на 1000 жителів, а смертність – з 15,3 до 15,2 особи. Загалом по Україні спостерігається зменшення населення (- 0,36% протягом року). Лише 5 регіонів України (м. Київ, м. Севастополь, Закарпатська, Рівненська, Чернівецька області) мають незначний приріст населення, в решті областей спостерігається зменшення населення. Найгірші показники мають Чернігівська (- 0,95 %), Сумська (- 0,84%) та Луганська (- 0,81%) області, де відсоток приросту (зменшення) населення вдвічі нижчий за середній по Україні.

Україна, як і кожна велика держава, має регіональні диспропорції, це — об'єктивно. На сході країни зосереджені потужні промислові території з великим економічним потенціалом, передовсім це Донецька і Дніпропетровська області. Причому, за останні 5 — 7 років за показником валового регіонального продукту (ВРП) Дніпропетровська область обійшла Донецьку та вийшла у загальноукраїнські лідери (звичайно, після міста Києва). Потім за рівнем ВРП можна назвати Запорізьку, Луганську, Полтавську, Харківську, Львівську області. На дещо іншому рівні знаходяться Одеська, Черкаська, Київська, Івано-Франківська області, Автономна Республіка Крим, а далі — всі інші області. Такий розподіл склався не за рік-два, він формувався ще в часи радянської індустріалізації, але за період незалежності регіональні відмінності всередині країни не тільки не зменшилися, а, навпаки, посилюються.

Різниця між найбагатшими і найбіднішими регіонами в Україні є досить суттєвою — у 7,5 рази. Наприклад, за інвестиціями між містом Києвом та Тернопільською областю — у 92 рази [2, 2].

Зауважимо, що окремі регіони вкрай відрізняються за соціально-економічними показниками. Одним із основних індикаторів соціального розвитку регіону є показники нарахованої заробітної плати, яка залишається для більшості населення основним джерелом доходів. Так, диференціація заробітної плати між м. Києвом (найвищий показник – 3600 грн.) та Тернопільською областю (1762 грн.) на листопад 2010 р. сягнула 2,04 рази. Загалом по Україні 2010 р. середньомісячна заробітна плата склала 2239 грн. Варто зазначити, що лише 5 регіонів України (м. Київ, Київська, Донецька, Дніпропетровська та Луганська області) мають означені показники вище середнього. Тобто, переважна більшість населення регіонів країни отримують заробітну плату нижче за середній по країні. Найнижчий рівень заробітної плати спостерігався у Тернопільській, Волинській, Чернігівській і Херсонській областях, та не перевищував 78,0% від середнього по економіці.

Серйозне занепокоєння викликає ситуація з безробіттям. Так, за офіційними даними Держкомстату України, кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній

службі зайнятості, на 1 січня 2011 р. становила 585,6 тис. осіб, (1,8 % населення працездатного віку) або третину всіх безробітних працездатного віку. Характерно, що зростання обсягів зареєстрованого безробіття (на 1,3–25,9%) протягом 2010 р. спостерігалось в усіх регіонах. Найвищий рівень спостерігався в Полтавській області (2,9%), а найнижчий – у м. Києві (0,3%) [3].

Наявність значних регіональних розбіжностей у соціально-економічному розвитку потребує впровадження ефективного механізму реалізації регіональної політики України, враховуючи всі можливі джерела фінансування регіональних програм. Стратегічний підхід до управління розвитком господарських комплексів регіонів спрямований на вирівнювання умов економічної діяльності в межах усіх регіонів, раціональне використання виробничо-ресурсного потенціалу регіонів, досягнення сталого економічного зростання, підвищення соціально-економічних показників рівня життя населення України. Реалізація зазначених цілей потребує:

- формування пріоритетних напрямів розвитку економіки регіону;
- розробки механізмів прискорення економічного зростання в найважливіших напрямках розвитку економіки регіону;
- створення умов взаємодії підприємств, установ, що визначають можливості кожного регіону на базі використання науково-виробничого потенціалу регіону;
- підтримки підприємств, що забезпечують внутрішні потреби регіону;
- збереження існуючих і створення нових робочих місць;
- мінімізації соціальних наслідків реструктуризації економіки регіону;
- підвищення інвестиційної привабливості регіону;
- розвитку інфраструктури регіону, ринку товарів і цінних паперів;
- взаємодії органів місцевого самоврядування, промислових підприємств і економічно активного населення; організації регіональних ринків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Британська Н.Н. Нерівномірність фінансового розвитку регіонів та шляхи подолання дисбалансів / Н.Н. Британська, Т.Ю. Мазуренко // Економіка/Фінансові відносини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rusnauka.com
2. Олійник О. Регіональні відмінності: благо чи проблеми / О. Олійник // Чорноморські новини. – 2010. – № 021-022. – С. 2.
3. Інформаційна записка Науково-дослідного інституту соціально трудових відносин «Тенденції регіонального розвитку соціальної політики в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lir.lg.ua